

Transcendència històrica del fet religiós

La vida quotidiana de les societats és plena de mites històrics. La història de Catalunya n'està farcida fins al punt d'haver-nos de plantejar el dilema entre mantenir-los, per tal de sostenir un cert tipus de «patrimoni» nacional, o de descobrir la veritable història que hi ha al seu darrera. I no tan sols pot haver-hi «mites» encarnats en persones concretes sinó que hi ha mites més subtils que fan que les societats justifiquin moltes accions i esdeveniments en funció d'aquestes «veritats» immutables. Així ho podem veure claríssimament avui dia amb el mite del «progrés» o amb el de la «modernització», que tanta saliva fa gastar als polítics i tanta tinta a les publicacions d'ara, sense que en molts casos es pugui saber què significa això. Moltes vegades, darrera d'aquestes paraules s'hi amaga el perfeccionament de mecanismes d'explotació que són ben antics i tradicionals.

Uns dels mites més importants que trobem a nivell històric són els religiosos, que poden servir per a una cosa semblant. Donat el seu caràcter, permeten que moltes insatisfaccions i injustícies es puguin superar per la sobrenaturalitat d'aquests fenòmens. Fan més suportable una existència dura o serveixen per justificar qualsevol acte polític. La transcendència de qualsevol fet religiós arriba a tenir o pot arribar a tenir

un paper polític, ideològic o cultural considerable, i esdevenir un element històric que sense cap relació amb l'original continua actuant com un agent històric gens menyspreable. En aquest article volem donar algunes pistes a nivell teòric sobre el tema i analitzar el cas concret del bisbe Strauch i la comarca d'Osona.

Per tothom és conegut el paper de l'església en la conformació de la història i del tarannà d'Osona. Des de mitjan segle passat fins gairebé avui dia el pes polític, social i ideològic de l'estament eclesiàstic ha deixat una empremta molt marcada en la societat osonenca, que l'ha fet ser característica i coneguda arreu de Catalunya. La ciutat de Vic ha estat el prototipus de ciutat levítica —ciutat dels sants—, on el bisbat s'erigia com un dels nuclis centrals de la seva fesomia. El Seminari, Balmes, el canonge Collell, Verdaguer, els bisbes Morgades i Torras i Bages, Sant Antoni M. Claret, etc., són mostres de la vitalitat i representativitat d'aquest món a la capital de la Plana. Una altra qüestió seria la d'esbrinar si la configuració d'aquesta ciutat levítica ha estat una creació ideològica de certes capes de la classe dominant, juntament amb els membres de l'església, davant el canvi social que a partir del XIX es va produir. Veure fins a quin punt trobem la defensa d'uns interessos de classe molt concrets o una religiositat profunda per part de la població.

Ens és molt difícil d'analitzar i de destriar fenòmens que s'entrellacen entre ells com són, d'una banda, el que denominariem «ideologisme religiós», és a dir, un cos doctrinal coherent que engloba una manera d'entendre les coses i, alhora, justifica tota una actuació política i, de l'altra, la «religiositat popular» com un element que serveix, bàsicament, per donar una coherència de grup i de comunitat al conjunt de la població.

S'hauria, però, de mirar aquests fenòmens no des del punt de vista estrictament ideològic o, com estaria de moda avui dia, mental. És necessari entendre tot això com a processos vius i canviants, en transforma-

ció continua, que depenen de tres coses: de l'especial configuració de les forces productives, de l'estructura de classes socials corresponents i de les diferents maneres d'entendre el món, com a assumpció de la pròpia història, feta pel consum —bàsicament religiós—, i per les novíssimes aportacions que fan els «creadors» d'ideologia —s'entén el clergat—.

És evident que al poble, davant certs esdeveniments històrics, se li expliquen fets i se'l forneix d'argumentacions que, alhora que serveixen per prendre certes posicions polítiques, el doten d'una consciència sobre el passat i l'orienten en la seva relació amb els fets que succeeixen en el seu present. Hi ha d'haver un lligam entre certes representacions rituals i el fet de donar elements per a la tradició oral entre la gent, per tal d'explicar-se el seu passat, la qual cosa fa que adoptin una determinada posició davant fets socials i polítics que confirmen o no el seu model de vida. La imatge del passat que forma part de la «tradició» que té assumit el poble sol ser la imatge que ha transcendit a través dels temps, en molts casos retocat —diríem que creat— per les persones que poden, per la seva jerarquia, influir damunt la seva consciència.

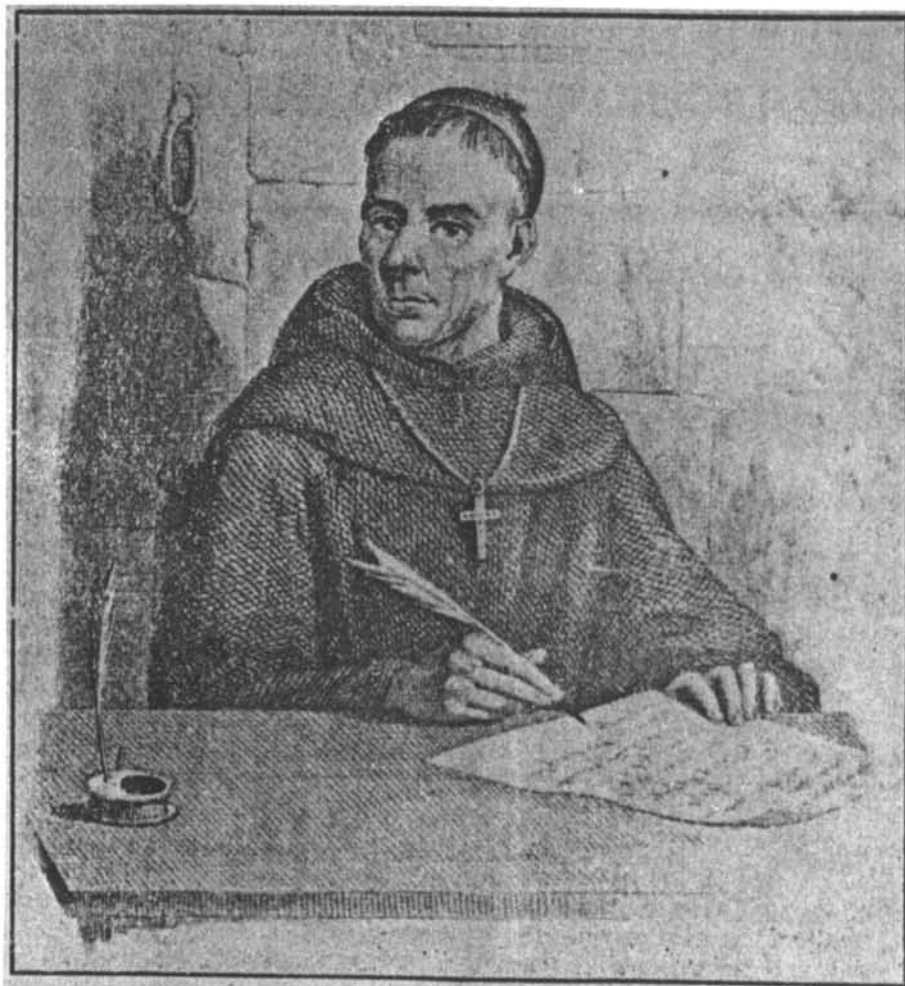
Podríem veure alguns processos que ajuden en aquesta creació d'una tradició oral i històrica per al conjunt de la població i que serveixen per mitificar personatges o fer transcendir algun fet religiós. Un primer procés englobaria tots els actes religiosos i litúrgics. És evident que el fet litúrgic com a «representació» ajuda a impregnar de valors religiosos les consciències de la gent. Un segon element seria el dels «estudis», o sigui la relació directa entre el seminari, l'educació que s'imparteix als futurs clergues i la informació que ells traspassen després a la població. Un tercer element seria el de la santificació, o sigui, poder dotar un personatge determinat dels atributs necessaris perquè serveixi de model de comportament. Fent una anàlisi molt simplificada no temem com, de vegades, la gent distingeix dos tipus d'església: l'església de cada dia,

Retrat del bisbe Strauch a la portada de la Revista Franciscana.

la que pot ser fins i tot criticada, i l'església dels mites, que actuen com a homes i dones bons a imitar, paper aquest, per exemple, dels sants. La «santedat» allibera la terralitat de l'església, li fa superar la seva quotidianitat i sacralitza el seu paper. L'intent, en molts casos, de mitificar els homes-models de l'església és un recurs ideològic de la mateixa església per donar a certes coses un paper històric. Es contraposarien així, a ulls del poble, l'església diària i l'església supraterrèn.

Tots aquests elements apuntats són els que veurem més endavant analitzant el procés de mitificació del bisbe Strauch i la transcendència de tot el que l'envoltà.

Raimon Strauch i Vidal va néixer a Tarragona el 7 d'octubre de 1760 i morí assassinat pels liberals el 16 d'abril de 1823 prop de Vallirana. Enmig d'aquestes dues dates la vida de Strauch fou d'una activitat i militància totals en les files de l'absolutisme. Fins a l'entronització com a bisbe de Vic el 1816 i l'arribada a aquesta ciutat el febrer de 1817, Strauch passà bàsicament tots els anys anteriors a Mallorca, on tingué la seva activitat més coneguda. Una activitat cabdal enmig de la «commoció» política i ideològica que visqué Mallorca durant els anys de la guerra del francès.¹ Arrenglerat en el grup servil, en fou un dels seus màxims exponents i, sens dubte, un dels seus ideòlegs més importants. Paper oposat a Cadis, Ciutat de Mallorca representaria la capital de la reacció. Un lloc on qualsevol intent d'imposar un nou ordre xocava frontalment amb la reacció violenta de moltes capes de la població, sobretot les eclesiàstiques. La quantitat de polèmiques, d'impressió d'opuscles i fulletons, la creació de publicacions i el propi combat polític ens mostra la violència de la lluita entre dos mons que estaven totalment oposats. La llibertat d'impremta serví perquè Ciutat conegués l'expressió de tota aquesta lluita i l'efervescència del moment. I Strauch, mitjançant el *Semanario Cristiano-Político*, la traducció de l'obra de Barruel, *Memorias para servir a la historia del Jacobinismo*, i la inspiració de

la famosa *Instrucción pastoral de los ilustrsimos obispos de Lérida, Tortosa, Barcelona, Urgel, Teruel y Pamplona al clero y pueblo de su Diócesis* (Mallorca, Imp. de Brusi, 1813) contribuirà a donar coherència a la vessant absolutista en la crítica demolidora de totes les reformes que Cadis suposava. La defensa que Strauch fa de les prerogatives de l'església de l'antic règim, davant dels primers intents de reforma, l'entronca amb tot el corrent de la «reacció» que tants protagonistes tingué i entre els quals Strauch serà considerat com un dels pares del pensament reaccionari espanyol. Un pensament que no és res més que la versió i l'adaptació del pensament francès de feia uns pocs anys², malgrat «l'espanyolitat» i «l'originalitat» que Menéndez y Pelayo li atribuïa.³

En aquest ambient de crispació i enfrontament entre el sector liberal i el sector absolutista no solament l'activitat periodística té importància sinó que hi ha un vessant paral·lel en la predicació. Els actes i les celebracions eren els recursos que els liberals feien servir per «comunicar» el caràcter

de tots els esdeveniments que s'anaven succeint. Els absolutistes feien el mateix. Els sermons varen ser el complement a tots els articles que s'escrivien als diaris. Tot plegat creà un ambient tens que desembocà, durant la primavera de 1813, en unes detencions d'importants membres de la facció absolutista, d'entre els quals cal destacar la figura de Raimon Strauch. Des de la presó, la seva activitat propagandística no s'aturà i, així, un cop liquidat el règim constitucional amb el retorn de Ferran VII a l'absolutisme, fou alliberat i sortí de la presó entre multituds.

Aquesta fidelitat al Tron li valgué com a premi el bisbat de Vic, seu que ocupà des del 1817 fins al 1823. Durant aquests sis anys li tocà de viure el període del Trienni liberal. Strauch, home fortament ancorat en el tipus de societat de l'antic règim, on l'església mantenia un domini polític, econòmic i social molt important, entraria en col·lisió, una vegada més, amb els intents de reforma que el nou període constitucional volia dur a terme. Ja un xic envellit —el 1820 tenia 60 anys— tornaria a agafar la bandera

El bisbat de Vic, residència del bisbe Strauch.

de la tradició i la defensa de les seves antigues posicions. El bisbat de Vic serà el marc del segon enfrontament amb els seus vells i renovats enemics liberals. Les seves vicissituds, però, són il·lustratives del moment històric i serveixen de molt per entendre la societat osonenca d'aquells anys. Strauch en serà un element clau, car visqué en constant enfrontament amb les autoritats constituïdes. Enfrontament que es materialitzà en un rebuig constant a tota reforma, en una molt diplomàtica contestació mitjançant les seves ambigües pastorals, en l'organització de missions pel poble com les de 1821 amb un caràcter anti-liberal amagat però constatable, en la possible conspiració amb elements de aixecament reialista, etc. Tot plegat féu que fos detingut al seu palau l'11 d'octubre de 1822. Conduït a Barcelona a començament de novembre, per tal de ser jutjat com un dels col·laboradors de la Regència d'Urgell, en sortí el 16 d'abril de 1823 amb la intencionalitat declarada de traslladar-lo a Tarragona. La veritat fou que prop de Vallirana el feren baixar de la tartana i, al mig d'un bosc, fou afusellat juntament amb un seu acompanyant. S'acabaria l'home, però començaria el mite probablement més rendible pels defensors de la tradició, amb una transcendència històrica que ara analitzarem.

Veurem, bàsicament, dues coses: per una banda de quina manera es va construint el mite Strauch i, per l'altra, en quines èpoques surt el mite i fins quan dura. Abans de tot una primera constatació: un home tan conegut durant tota la història vigatana és, avui dia, un desconegut. Malgrat tenir un carrer dedicat ningú no sap qui fou Strauch. El mite Strauch havia funcionat en unes èpoques determinades i el franquisme no el va utilitzar. No se'n preocupà per-

què ja tenia altres personatges que li eren més útils. Balmes seria el personatge escollit i, quant als màrtirs, en tenia uns de molt recents: els de la guerra civil.

El mite Strauch es començarà a construir arran del canvi de règim, un cop liquidat el Trienni, i amb les celebracions i actes del trasllat del cos de Strauch de Vallirana a Vic. Durant aquesta època tots els esdeveniments i commemoracions estaven envoltats de fets i d'actes típicament religiosos. Ho veurem ja durant la guerra del francès, durant el Trienni i un cop Ferran VII haurà restablert l'absolutisme. Des de qualsevol signe o color polític, els oficis, els juraments i tots els actes es fan a través de les benediccions eclesiàstiques sense altre motiu que el de legitimar-los. Els símbols religiosos seran utilitzats com a armes convincents per derrotar enemics i, en el cas dels absolutistes, per «divinitzar» les seves accions. Les classes populars se sentien identificades, així, amb els elements que formaven el seu substrat cultural.

Els actes del trasllat de les despulles de Strauch són una clara mostra de com el caràcter litúrgic de totes aquestes celebracions, en el seu sentit teatral, ens pot fer entendre la seva assumpció pel poble i el procés d'identificació posterior. El seguici passant per moltes poblacions, la seva arribada a Vic amb el repic de campanes, la processó des de l'entrada de la població fins a la Catedral i l'ofici d'enterrament, ens serveixen per veure com la «representació» que envolta aquests tipus d'actes religiosos pot ser un element de comunicació d'uns valors ideològics, polítics i morals. I encara més podem notar això en un ofici que es va fer en memòria del bisbe «màrtir», organitzat pels rectors de la diòcesi el 14 de juny de 1823. Dins de l'església es

construí una escenografia molt acurada i impressionant. I també ho fou l'ofici religiós. Hi participaren tots els estaments més representatius de la ciutat seguits d'un nombrosíssim públic. Les campanes i les descàrregues d'honor d'un batalló de soldats encara donaven un to més solemne. No hi ha dubte que en la memòria popular aquestes coses resten molt vives. En aquest cas és important d'assenyalar que pel fet de ser un ofici organitzat pels rectors, al qual n'hi assistiren molts, s'encarriaren d'explicar aquesta celebració als feligresos que no hi pogueren anar pel fet de no ser de Vic. El mecanisme de transmissió de l'esdeveniment històric de Strauch, a partir del fet litúrgic i de la trona, començava així a produir-se.

Però a més cal tenir en compte les oracions fúnebres, bàsicament dues, llegides pels que oficiaren aquestes celebracions funeràries, i que seran les fonts més importants per al coneixement de Strauch. Unes obres que repassen la biografia del bisbe i que han afavorit, per tant, una determinada imatge del prelat i han contribuït a determinar un cert tipus d'opinió sobre els fets històrics. Per conèixer la transcendència del fet religiós són, doncs, una peça fonamental. La de Fr. Ramón de Jesús⁴ ja ens parla de com Strauch és assassinat per una conspiració, seguint el mite bàsic del pensament reaccionari espanyol que el mateix Strauch va tenir cura de començar a propagar mitjançant la traducció de l'obra de Barruel. També hi veiem, quan parla de la mort del bisbe, una identificació amb la pròpia passió de Crist: «No otros que los malvados gritaban: Matadlo, matadlo, es decir, crucificalo, crucificalo»⁵, la qual cosa suposa una sacralització del personatge.⁶ Aquestes obres són les que seran llegides pels rectors i moltes de les argumentacions que explicaran als seus feligresos seran construïdes per aquests autors de les oracions fúnebres.

El bisbe que succeí a Strauch, després d'un període de seu vacant, fou Jesús M. Corcuera que, malgrat els seus esforços i molt a desgrat seu, no pogué erigir una tomba adequada al bisbe assassinat per motius econòmics, atesa la situació del bisbat en aquella època.

Curiosament ens tornem a trobar Strauch en un altre moment prou clau per situar històricament aquesta utilització. Es tracta de 1870, i arran de la reedició de la seva traducció de l'obra de Barruel feta per una impremta vigatana. El que volem fer notar és que es reedita dos anys després de la revolució del 68. Tot i això, les cites de la propaganda són més clares que les nostres pa-

raules: «*Si nuestro malogrado Strauch la tradujo en español en días aciagos para servir de contrapeso a la revolución, y la rubricó en Vallirana con la sangre de sus venas; no puede ser equivocado nuestro juicio, al ofrecerla al público, en días como los que estamos atravesando. Este es el fin que nos proponemos con esta reimpresión: poner a manos del público en circunstancias tan críticas documentos que le ilustren, para que hecho conocedor de los planes diabólicos de Marat y Robespierre, conozca fácilmente la de sus hijastros, los revolucionarios de nuestro desgraciado país.*»⁷

S'hauria d'esperar, però, al bisbe Morgades perquè el tema de la sepultura de Strauch quedés més o menys solucionat. Fou durant el seu pontificat que es portaren les seves despulles des del cementiri dels canonges, un lloc no gaire adient segons les consideracions de l'època per la dignitat d'un bisbe, a la catedral. Les raons d'aquest trasllat no les podem assegurar de manera definitiva, tot i que estan envoltades d'una història que podria semblar certament intranscendent però de la qual nosaltres n'intentarem fer una altra lectura.

Tots sabem que les visions, aparicions, profecies i tot el relacionat amb l'aspecte més irracional del fet religiós tenen un atractiu i una força de captació de les ments populars molt gran que aconseguen, d'aquesta manera, fer visible i palpable coses que a nivell purament de fe serien difícils d'entendre. Les revelacions, amb tot el que de màgic comporten, estan fortament lligades a una visió antropomòrfica del fet religiós.

Sembla que a Morgades li explicaren aquella premonició, d'una monja, segons la qual cap bisbe duraria a la seu vigatana fins que no s'erigís una sepultura a Strauch més decorosa que aquella on era enterrat.

No sabem fins a quin punt Morgades féu cas de la premonició però el que sí és cert és que immediatament ordenà que Strauch fos canviat de lloc. Aquest trasllat de les despulles del bisbe i del que l'acompanyava va tenir lloc el mes de novembre de 1889.

L'acte fou revestit d'una gran cerimònia i luxe. Havien passat seixanta-sis anys de la mort de Strauch, però el fet tornava a tenir plena vigència. Les generacions que van viure el fet històric ja no hi eren, però el fet històric tornava a ser viscut, amb la seva càrrega religiosa, per les generacions de finals del segle XIX. I és significatiu el fet que fos precisament el bisbe Morgades l'impulsor d'aquest nou sepulcre. Un home intel·ligent, que sabia utilitzar perfectament els fets populars i dotar-los d'una càrrega religiosa notable.

Serà amb la celebració del centenari de la mort de Strauch, però, quan arribem a un dels moments culminants del procés de «transcendència» de la persona del bisbe amb tota la càrrega ideològica possible. Aquesta recuperació de la figura de Strauch serà tan gran que impregnará de forma notable la consciència de l'estament eclesíastic de l'època, endegarà de manera definitiva el procés de beatificació i farà tenir present el bisbe mort durant el Trienni en molts actes, fins i tot durant els temps de la Segona República. Però, a més, és un cas exemplar de com els esdeveniments històrics s'aprofiten per donar validesa a situacions que estan temporalment molt lluny de quan es van produir. Ens demostra clarament com la recuperació de fets històrics no és un fet neutral sinó que sempre forma part del present i com les celebracions, aprofitant coincidències de dates com és la d'un centenari, solen tenir diferents lectures segons quan s'escaigui la data de la coincidència i el seu moment històric. Els anys vint del nostre segle són prou significatius i conflictius perquè qualsevol celebració s'utilitzi o doni valor i reconeixement a unes determinades posicions polítiques i ideològiques. Aquí hi juga el mite històric en tota la seva validesa i veurem com la pervivència del mite Strauch serà del tot utilitzable. Si tenim en compte que pel setembre de 1923 s'inicià la dictadura de Primo de Rivera, que els actes de celebració del centenari tingueren lloc durant aquest any i que les principals publicacions sobre això es van fer durant la Dictadura, ja podem intuir com podia créixer i ser utilitzat el mite Strauch.

El que volem fer notar, sobretot, és com la commemoració té un caràcter totalment polític i és adreçada a la situació política d'aquell moment. Així, la *Fulla Dominical* del bisbat de Vic del primer diumenge de 1923 diu el següent: «En aquests temps (es refereix a començament del XIX) en l'Illa daurada (Mallorca) començà amb gran increment la creuada cristiana de purificar l'ambient religiós i polític de les enormes màximes i principis llibertaris, que d'una manera dissimulada anaven introduint a Espanya els partidaris de la Constitució política de la Monarquia, errors que no eren altres que els dels enciclopedistes i jacobins de la Revolució Francesa.» Volem fer notar la utilització de la paraula «llibertaris» en comptes de «liberals», que hauria estat més escaient. La identificació dels «perillosos» i «criminals» liberals de començament del XIX amb els sindicalistes de la CNT d'aquell moment, organitzadors, segons ells, de tot el desordre dels anys vint, quedava així es-

tablerta. El subtil canvi de paraula feia assu- mirir en el present uns fets de feia més de cent anys. Això feia que Strauch fos reconegut com un tradicionalista pur, un pare dels carlins del moment.

Com pot influir tota aquesta commemoració damunt de la població? Un element clau són les «representacions» de tot tipus que es puguin produir. Un nivell de representació gens negligible són les pròpies es- queles i portades de les publicacions que feien adonar-se del fet a molta gent que no llegiria mai el seu contingut. La missa so- lemne de difunts que se celebrà també ens serveix per veure el paper de la litúrgia com un «fet teatral» per tal de subministrar una determinada consciència a la població.

Aquesta celebració del centenari va transcendir fins al punt de crear els motius precisos perquè s'esdeingués el procés de beatificació, per la qual cosa es publica- ren els articles que proposava el postulant de la causa el 1930⁸ i s'obria el procés d'in- formació l'any següent. Un procés que ha caigut en l'oblit per part de la cúria d'aquí i de Roma.

JORDI FIGUEROLA I GARRETA.

NOTES

1. Terme utilitzat per Lluís Roura i Aulinas en el seu llibre *L'Antic Règim a Mallorca. Abast de la commoció dels anys 1808-14*. Conselleria d'Educació del Govern Balear, 1985, on explica perfectament els esdeveniments ocorreguts a l'Illa durant aquells anys.
2. J. Herrero. *Los orígenes del pensamiento reaccionario español*. Cuadernos para el diálogo. Edicusa. Madrid, 1973.
3. M. Menéndez y Pelayo. *Historia de los heterodoxos españoles*. Madrid, 1881.
4. Fr. Ramón de Jesús. *Oración fúnebre que en las solemnes exequias celebradas el día 12 de febrero de 1824 en la Iglesia Catedral de la Ciudad de Vich... con motivo de la traslación... del cadáver del Ilmo. Sr. D. Fr. Raymundo Strauch y Vidal...* Perpinyà, 1824.
5. *Ibid*, p. 26.
6. Per veure processos d'aquests, vegeu: A. Martínez Albiach. *Religiosidad hispana y sociedad borbónica*. Publicaciones de la Facultad Teológica del Norte de España. Burgos, 1969.
7. *Prospecto de las Memorias para servir a la historia del jacobinismo escritas en francés por el abate Barruel, traducidas al castellano por Raymundo Strauch y Vidal*. Imprenta y Librería de Luis Barjau, Vic, 1870. (Arxiu Episcopal de Vic. *Strauch Bossa* nº 1).
8. *Causa de beatificación y canonización del Siervo de Dios Ilmo. y Rvmo. Fr. Raymundo Strauch y Vidal de la orden de frailes menores y obispo de Vich (...)*. Artículos que presenta y propone el Rdo. P. Fr. Francisco Sansa, o.f.m. Vice-postulador de la causa. Editorial Seráfica. Vic, 1930.